

KASVATTAJAT KERTOVAT LASTEN KOHTAAMISESTA – KOKEMUKSELLI- NEN TIETO YHTEISEEN KÄYTTÖÖN

Kasvattajat ja opettajat ovat suuri ja vaikutukseltaan merkityksellinen ammattikunta suomalaisessa yhteiskunnassa. Valtaosalla suomalaisista on joko työntekijänä tai omien lasten välityksellä kokemuksia varhaiskasvattajien työstä.

Vaikka monilla on kokemuksia, mitä oikeastaan tiedämme varhaiskasvattajista itsestään ja heidän kasvatukseen liittyvästä ajattelustaan? Usein huomio kiinnittyy yksittäisiin toimintatapoihin ja esimerkiksi päiväkodin käytänteisiin, mutta sen sijaan toiminnan syyt ja merkitykset jäävät piiloon. Harvoin kuulemme myöskään siitä, miltä kohtaaminen lasten kanssa varhaiskasvattajista itsestään tuntuu. Varhaiskasvattajan oma ajattelu ja inhimillinen kuva hänestä tuntevana ja kokevana ihmisenä on jäänyt vähemmälle käsittelylle. Kuitenkin jokaisen pedagogisen teon ja ratkaisun takana on arvoja ja ajattelua. Jotta ymmärrettäisiin kasvattajan työtä ja ammatillista kasvua, tulisi pureutua hänen pedagogiseen ajatteluunsa. Esimerkiksi lastentarhanopettajankoulutuksessa on olennaista pohtia kasvattajan tekemien ratkaisujen ja toimintatapojen lisäksi niiden taustalla olevia syitä, ristiriitoja ja perusteita. Ne kertovat kasvattajan ajattelusta.

Varhaiskasvattajan ajattelu muuttuu kokemusten myötä. Tämän kirjan tekoon osallistuneet kokeneetkin lastentarhanopettajat ja kas-

vattajat totesivat, että he pohtivat liian harvoin omaan työhönsä liittyviä arvoja ja omien toimintatapojensa merkityksiä. Ammatillisuus kehittyi koko työuran ajan. Siksi myös pitkään työssä toimineelle kasvattajalle on virkistävää pysähtyä miettimään työnsä peruskysymyksiä: Miksi teen näin? Mihin oikeastaan pyrin? Mitkä asiat ovat työssäni ja toiminnassani oikein ja väärin?

Kirjassa esitellään tilanteita, joita tapahtuu kasvattajan ja opettajan työssä päivittäin tai toistuvasti. Niitä ovat esimerkiksi aran, levottoman, aggressiivisen tai sulkeutuneen lapsen kohtaaminen ja kannustaminen. Siksi kirjan esimerkit tarjoavat pohdittavaa ennen kaikkea varhaiskasvattajille, mutta myös koulussa toimiville opettajille.

Narratiivit ovat kerronnallisia, kertomuksellisia tai tarinallisia aineistoja, joita on käytetty ihmisten käyttäytymiseen ja ajatteluun liittyvissä tutkimuksissa. Aineistot voivat olla henkilökohtaisia tai julkisia, lyhyitä tai pitkiä. Tämä kirja tuo erilaisten kasvattajien ja opettajien kokemukset ja äänen kuuluviin. Kasvattajat kertovat omakohtaisten kokemustensa pohjalta, miten he toimivat eri tilanteissa ja millaisia kohtaamisia lasten kanssa tapahtuu. Kasvattajien kertomukset tuovat esiin hiljaista tietoa päivähoidon arjesta, vuorovaikutustilanteista ja pedagogisista ratkaisuista. Hiljaisella tiedolla tarkoitetaan kokemuksiin perustuvaa tausta-ajattelua, joka vaikuttaa siihen, miten ihmiset ja yhteisöt toimivat. Ihmisten erilaisuutta on helpompi arvostaa, kun ymmärtää sen takana olevaa ajattelua. Siksi on merkityksellistä, että kasvattajat tulevat tietoisiksi toistensa arvoista ja ajattelusta. Mielenkiintoista on, että tapahtumapaikasta riippumatta kasvattajien kokemuksissa on paljon yhteistä. Ihmisten kohtaamisen mekanismit ovat pitkälti yhteneväisiä niin päiväkodissa, koulussa kuin aikuistenkin kesken.

Kasvattajien tarinat kertovat myös ihmisten erilaisuudesta. On tärkeää ja myös lohdullista ymmärtää, että varhaiskasvatusta voi toteuttaa monin tavoin ja pedagogisten ratkaisujen takana voi olla hyvin erilaisia näkemyksiä. Kirjan tarinat osoittavat, että kasvattajilla on erilaisia käsityksiä esimerkiksi päiväkodin toimintaan liittyvistä säännöistä ja näkymättömistä normeista.

Tämä kirja tarjoaa luettavaksi vertaiskertomuksia, joista saa aines- ta reflektointiin eli omien kokemustensa pohtimiseen. Itsereflektiolla tarkoitetaan toimintaa, jossa ihminen peilaa omia ajatuksiaan ja toi- mintaansa erilaisten vuorovaikutustilanteiden perusteella. Reflekti- ossa ihminen ikään kuin pysähtyy tutkimaan itseään ymmärtääkseen paremmin nykyisiä ja tulevia tilanteita. Oman ajattelun reflektoin- nin lisäksi kasvattajan työssä kehittymiseen kuuluu myös kollegoi- den ajatteluun tutustuminen. Kirjan vertaiskuvaukset antavat tähän hyvän mahdollisuuden.

Kirja on syntynyt prosessina, jossa on käyty kokemuksiin perustu- vaa keskustelua tarinankirjoittamisen kautta. Kirjan teossa mukana olleet kasvattajat ja opettajat saivat luettavikseen todellisiin tapah- tumiin perustuneita, mutta fiktiivisesti esitettyjä esimerkkitarinoita. Niiden pohjalta he kirjoittivat omakohtaisia kokemuksiaan vastaa- vista tilanteista. Omakohtaisia esimerkkejä kirjoittaneet kasvattajat ja opettajat edustavat kasvatus- ja opetusalan koko kirjoa lastentar- hanopettajista luokanopettajiin ja aineenopettajiin. Joukossa on myös aikuiskouluttajia ja opettajankouluttajia. Kasvattajien tekstit analy- soitiin ja jäsenneltiin teemoihin. Aineiston käsittelytapa on tuttu tut- kimuspuolelta, mutta tässä kirjassa opettajien tekstejä ei kuitenkaan voi pitää tutkimusaineistona, sillä aineistonhankinnassa ei noudatet- tu systemaattista tapaa. Kirja ei myöskään välitä käsitellyistä aiheista tieteellistä tietoa, vaan ennen kaikkea pääroolissa ovat kasvattajien henkilökohtaiset kokemukset ja tuntemukset.

Kasvattajien kirjoittamat kuvaukset herättävät monenlaisia tuntei- ta, sillä niistä voi tunnistaa itsensä tai kollegansa. Toisaalta ne nau- rattavat ja synnyttävät myötätuntoa, mutta osa niistä saattaa myös hämmentää ja ehkäpä ärsyttääkin. Juuri tämä pohdintojen moninai- suus on kirjan kannalta merkityksellistä. Hyvinkin henkilökohtaisten ajatusten paljastamisessa on ollut olennaista, että esimerkkejä on kä- sitelty anonyymisti. Siksi jokaisen sitaatin perässä on nimimerkki.

Kirjan ensimmäisessä osassa esitellään kohtaamisia, jotka liittyvät lapsen ja varhaiskasvattajan välisiin arkisiin vuorovaikutustilanteisiin päivähoitossa. Ne käsittelevät muun muassa lapsen heikkoa petty-

myksen sietokykyä, leikkivaikeuksia ja lapsen halua olla keskipisteenä. Luvuissa pohditaan myös kohtaamistilanteita, joita varhaiskasvattajalla on hiljaisten ja arkojen lasten kanssa sekä sellaisten lasten kanssa, jotka eivät suostu syömään. Kirjan toinen osa käsittelee erilaisuutta ja yhdenmukaisuutta. Aiheet käsittelevät kiusaamista, syrjintää sekä erilaisuuden hyväksymistä. Kasvattajat kuvailevat ajatuksiaan myös säännöistä ja kasvatukseen liittyvistä normeista. Kirjan kolmas osa käsittelee lapsen ja kasvattajan kohtaamista erilaisissa oppimistilanteissa. Esimerkit kuvaavat toisaalta oppimisen iloa ja toisaalta sitä, miten kasvattaja tukee ja kannustaa osaamistaan vähätteleviä lapsia. Kahdessa viimeisessä luvussa kuvataan lasten ja kasvattajien välistä dialogia. Joskus keskusteluvuorovaikutus on hankalaa. Kasvattaja saattaa joutua kohtaamaan esimerkiksi nenäkkään tai ivallisen lapsen. Lapsen, hänen vanhempiensa sekä varhaiskasvattajan välistä myönteistä vuorovaikutusta sen sijaan edesauttaa ystävällinen ja ratkaisukeskeinen palautteenanto.

Kasvattajien ja lasten vuorovaikutusta kuvataan turhan usein kielteisten esimerkkien kautta. Kohtaamiset ovat törmäämisiä tai ristiriitoja. Kasvattajan ja opettajan työssä tapahtuu kuitenkin jatkuvasti myös myönteistä vuorovaikutusta lasten kanssa: iloitemista, kannustamista, myötäelämistä. Niistä on hyvä tulla tietoiseksi. Ratkaiseva vuorovaikutus kertoo jo nimenä ja otsikkona kirjaan sisältyvästä ajatusmallista: kasvattajien ja lasten välinen vuorovaikutus pyrkii ratkaisuihin. Nimi korostaa myös, miten ratkaisevan tärkeitä nämä vuorovaikutus- ja kohtaamistilanteet ovat varhaiskasvattajalle ammatillisen kehityksen näkökulmasta ja lapsille ihmisenä kasvamisen kannalta.